

János adománylevele világosan írja, az elsőtől hihetően délnyugati irányban.

A falut az irások 1471-ben Csongrád, 1499-ben Csanád megyéhez számították.

Domándi Mihály-telek puszta.

Földvárhoz tartozott 1476-ban. (L. Földvár alatt.)

Eresztő-telek puszta.

Mint Földvár tartozéka említettik 1476-ból. (L. Földvár alatt.)

Erzsébet vagy Szent-Erzsébet falu.

Uj-városból, a mai H.-M.-Vásárhely egyik külvárosából, Makó felé indulván, a város szélén fekvő vámháznál két felé ágazik az út. Balra visz az erzsébeti út, jobbra pedig a makai. Amazon az Erzsébeti-dülőre, vagyis a rég elenyészett Szent-Erzsébet falu határára megyünk, melyen a város szélétől mintegy 8 km. távolságban, jobbra kitérve az útból, Csáki Lajos tanyájára, az ú. n. Erzsébet-telek található, mely az országúttól mintegy 100 s a Czirják-ér medrétől mintegy 130 m. távolságban, emelkedett térségen tűnik szembe. Itt még 1893-ban is a felszínen levő téglá és kőtörmelék mutatta az egykori templom helvét, a mikor t. i. itt Pető Ferencz felügyelete mellett

Micsi tanyák

ERZSÉBET CZIRIAK OLDAL

A SZENTERZSÉBETI TEMPLOM

környéket 1893-ban.

Mérték 1:8640

ERZSÉBET TELEK.

A templom alapja

Csáky Lajos földje.

Baricsa István tanyája.

Csáky Lajos tanyája

Orbán Mihály földje

Mészáros S. földje.

Katona S. földje.

Csáki szelm.

Csáki Ferencz földje.

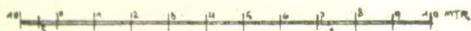
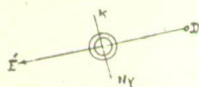
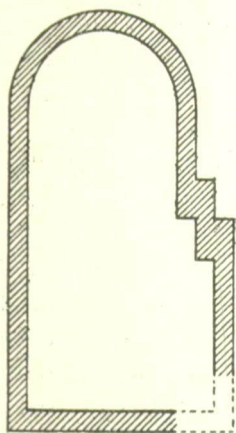
Orbán Mihály tanyája

NYEKI TELEK.

ásattam, midőn is közel a földszinéhez bolygatatlan emberi csontvázakra akadunk, a mi a földtulajdonos azon állítását, hogy e part régen magasabb volt, de az 1871-diki árvízi védekezéskor a tetejét lehordták, igazolta. A csontvázák mellett egy ezüst fülbevalót és egy drb karinthiai, XIII. sz.-beli kis ezüst pénzt találtunk; ettől kis távolságra, a föld színétől egy ásó-nyom mélységben, a kötörmelék és a malteres föld közt, egy arannyal bevont ezüst karperecz csillant elő, mely az előttünk lopva itt ásogató kincskeresők turkálásai következtében távolított el a mellette szétszórva heverő csontvázaktól. Mintegy két ásó-nyomra a földszínétől a templom alapjára is rátaláltunk, mely igen keményen megfurkózott földre volt rakva. A templom déli oldalán, egy méternyi távolban az alaptól, 180 cm. mélységre a föld színétől, egy 210 cm. hosszú, 60 cm. széles és 80 cm. magas tölgyfa koporsó maradványai tűntek elő, melynek földdé vált részeit mindenütt tisztán láttuk, néhol azonban még összefüggő korhadt fa darabjai is kerültek felszínre. A koporsóban egy, a szokottnál nagyobb férfi csontvázat s mellékletképen négy drb XII—XIII. sz.-beli frisachi ezüst pénzt találtunk. A kémlelő árok-másik végén egy másik csontváz feküdt szintén fa koporsóban, bal lába térdben eltörve s a jobbikra téve, mely utóbbinak alsó lábszár csontja szintén eltörve volt, de még a halott életében hibásan összeforradt. Különös, hogy mindenik tetem mellére az eltemetéskor egy-egy egész téglát fektettek. A templom másik oldalán is akadunk bolygatatlan sírokra s ezekben felnőttek és gyermekek csontvázaira, némelyik sírban 2—3 egyénire is. Némelyik csontvázon s a körülötte levő földön a bemészelés nyomait láttuk. Ezek közt újra találtunk

két, egymásra hibásan tett s összeforradt lábszár-csontot és egy fél-kar nélküli csontvázat.

A templom téglalapja csak egy helyen volt már meg. Egyébünnét a föld előző tulajdonosa felszedette s elhordatta a téglákat: de megvolt köröskörül mindenütt, tisztán kivehetőleg, az alapját képező jól furkózott föld. Ez sárga és fekete földből készült, egy-egy arasznyi vastagságban váltakozva

26. sz. A szent-erzsébeti templom alapja.

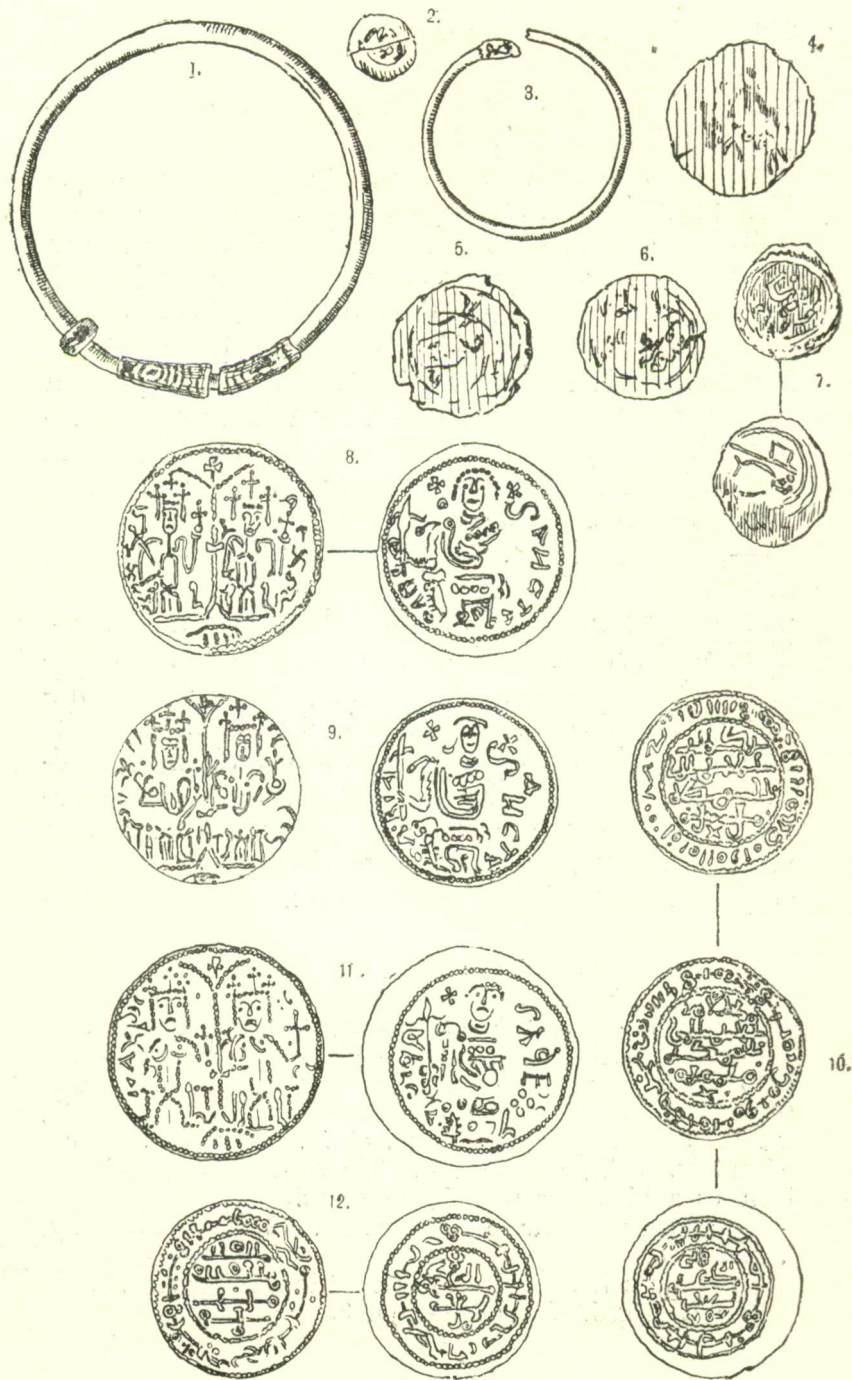
solykeményre verve, hogy ásónk alig fogta. A környezetben és felásott árkokban homok és márványkő darabokat is leltünk; ilyeneket a tanyabeliek már korábban és több ízben találtak ott s azokat el is hordogatták. Igen sok volt a vas szeg a kiásott törmelékben és földben, a mi azt mutatja, hogy a templom és berendezése egyszerre pusztult el, hihetően tűz által. Ugyan csak az ásatások alkalmával találtunk még III. István (1161) érmét, a

rozsa miatt ketté törve; másalkalommal, szintén e vidékről, Hajdú Sándor útján került gyűjteményünkbe 4 drb, IV. István-féle (1161—1173) réz

érem, s ismét más alkalommal a templom környékéről 8 drb. II. Endre korabeli rézpénz, mely azonban nem jutott birtokunkba.

A község, az érmek tanúságai szerint, II. Endre királyunk kegyes életű leányánál, kit csak 1251-ben igtattak a szentek közé,¹ (bár IV. Béla királyunk

¹ Fejér, Cod. dipl. IV., II. 58.

27. sz. Szent-erzsébeti, középkori leletek.

már 1249-ben megengedte, hogy tiszteletére templomokat építsenek),¹ régibb: és így nem róla, hanem az evangyéliomi Erzsébetről, Keresztelő János anyjáról, neveztetett. Az ugyan ilyen nevű, méltán szép hír-névnek és hódolatnak örvendő magyar király-leány — kinek életét és dolgait a németek népies hite oly bájos vonásokkal rajzolja — minek utána Thüringiába nevelkedett: ott ment férjhez, ott viselte szenvedéseit, ott követte el csodáit, ott temettetett el s tetemeit is ott emelték ki.² Nálunk kevésbé volt ismeretes, mert tisztelete korántsem volt úgy elterjedve, mint más szenteké, kiknek némelyikéről³ haza szerte 40—50 falut is elneveztek, míg Szent-Erzsébet nevű falut alig ismerünk 8—10-nél többet,⁴ ezeket azonban már abból az időből, mikor a magyar király-leányt is a szentek dics-fénye övezte. Ez utóbbik tiszteletére egyébként a püspöki székes egyházakban és más helyeken is oltárok⁵ és templomok⁶ állítottak. A gróf Schlick számára határunkról készült 1701-diki összeírás szerint⁷ ugyan — „Escherwet-pusztán van egy halom, melyben egy szent van eltemetve, kitől az nevét is vette“: de kétségtelen, hogy így csak a nagyzó helyi hagyo-

¹ Fejér, Cod. dipl. IV., I. 338.

² Pray, Vita Stae Elisab. 28. s köv. ll.

³ Ilyenek voltak Szent Miklós, Szent György stb.

⁴ Szent Elesebet, Szent Elsebet, Szent Erzsébet található a XIV. és XV. századokban Pest Pilis megyéken. (Fejér, X., II. 819, — X., II. 710, — X., III. 216, — X., VI. 437.), Baranyában (Anjouk. okmt. III. 319.) és a Drávántúl (u. o. X., VIII. 367, II. 131.) A többit I. Csánkinál, i. m. és a hivatalos helység névtárakban.

⁵ Bunyitay, Vár. püsp. tört. III. 42—44. Borovszky, i. m. II. 88.

⁶ Egyebek közt Kassán, Csanádon, Szegeden stb.

⁷ L. a gróf Károlyi lt.-rban 35. fiók 8. sz.

mány beszélhet, mert hiszen közönségesen tudva van: hogy a szent király-leány tetemei a thüringiai Konrád által egyenesen e célra épített marburgi szép Erzsébet-templomban nyugosznak: különben is a szentek tetemeit, főleg a közép korban, midőn a szent ereklyék kereslete igen nagy volt, nem szokták egy olyan erős kath. országban, mint a mienk, a pusztában kün felejtetni.

Mert a mi Erzsébetünk valószínűen már a tatárjárás alatt pusztasággá változott. A templommal és egyházközséggel együtt megszűnt létezni a falu is, s határa a szomszéd községekéhez csatoltatott. Már 1478-ban is csak mint pusztáról van róla említés, melyet t. i. Dóczi Péter Vásárhelylyel együtt magának megszerzett.¹ Bercsényi Imre is mint olyat említi 1659-ben.² Nem is ülték meg előbb, mint a hódoltság idején, mikor vele, mint faluval, fogunk ismét találkozni.

Fecskés vagy Mogyorós-Fecskés falu.

Monyaros fezkés	1456	Fecskés	1558
Fechkes	1463	Fecskés	1560
Monyoros fechkes	1466	Mogyorós Fecskés	1561
Fecchkes	1472	Monyáros Fecskés	1561
Monyoros fechkes	1489	Fecsk	1561
Monyoros Feczkes	1536	Monyorós Fecskés	1564
Monyáros Fechkés	1537	»	»
Moniaros Fechkés	1556	Monyoros Kechkes	1636
Monijoros Fechkés	1557	Monyoros	1636
Monyoros Fecskés	1558	Fecskés	1636

¹ Borovszky i. m. II. 219.

² Eszterg. főkápt. lt. Capsa 54. f. 5. n. 16.